

Інна ФОРОСТЮК

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування,
Національний університет
харчових технологій
<https://orcid.org/0000-0001-8691-3203>

Ключові слова: вища освіта, дистанційне навчання, іноземні мови, методи, технології, онлайн-ресурси, цифровізація, професійне спрямування.

У статті розглядаються сучасний стан вищої освіти й виклики, що постали перед нею під час переходу до дистанційного формату в умовах пандемії і військового часу. Проаналізовані сучасні наукові дослідження щодо роботи навчальних закладів у дистанційних умовах, а також необхідності діджиталізації освітнього процесу. Основна увага зосереджена на питаннях викладання іноземної мови в університетах у такому форматі з урахуванням зазначених проблем, проаналізовані онлайн-технології та ресурси, які можуть допомогти викладачам отримувати кращі результати під час дистанційного викладання і впливати на мотивацію здобувачів під час вивчення іноземної мови професійного спрямування. У цьому руслі розглянуті можли-

УДК 378:81'24
DOI 10.32782/UDU-VOU.2023.2(89).10

ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

© Форостюк І., 2023

вості використання з навчальною метою професійних вебсайтів і міжнародної патентної класифікації, яка пов'язує теоретичну роботу з аудиторії з практичним використанням в індустрії або бізнесі. Також окреслені позитивні й негативні моменти використання під час занять звичайних чатів і деякі можливості застосування ChatGPT.

Події в Україні, що відбулися протягом кількох останніх років, поставили на порядок денний складні питання, які стосуються різних сфер життя. Вища освіта, як і вся освіта загалом, опинилася перед необхідністю значних змін. Вони стосуються теоретичних питань, методології і практики викладання дисциплін. Викладачі стикнулися з необхідністю термінового опанування онлайн-інструментів, завдяки яким вони змогли дистанційно підтримувати навчальний процес під час пандемії COVID-19. Ці навички, своєю чергою, допомогли продовжувати на-

вчання і під час військової агресії проти України. Складні історичні періоди завжди дають поштовх значним змінам. Дистанційне навчання у тому вигляді, як є зараз, посіло своє місце у системі освіти, і повороту назад не буде. Навпаки, завдяки роботі у такому режимі загострилася необхідність цифровізації вищої освіти і розвитку цифрової компетентності всіх учасників процесу.

Дослідження цих питань науковцями охоплюють різні аспекти. Е. Лузік, Н. Демченко, Н. Проскурка надали огляд світових моделей університетської освіти у системі дистанційного навчання. Він демонструє, що така система розвивається вже досить тривалий час і сучасні технології дають можливість її удосконалити [1]. Дистанційне навчання в закладах вищої освіти країн Європейського Союзу вивчає В. Белова [2]. О. Кравченко розглядає організаційно-змістові засади дистанційного навчання у закладах вищої освіти України в умовах обмежень під час епідемії коронавірусу [3]. С. Єрмакова проаналізувала концептуальні засади інтегральної парадигми вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів століття, у яких ми живемо, та виділила її основні компоненти [4]. Питанням цифровізації освіти, як вимозі інформаційного суспільства, присвячені роботи С. Сисоевої [5]. Вона розглядає нову парадигму освіти, пов'язану з цифровізацією процесу, а відтак його переваги та недоліки. В. Арешонков [6] також аналізує відповіді та виклики вищої освіти на вимоги цифровізації та кризових ситуацій у суспільстві.

Метою дослідження ми ставимо огляд проблем розвитку вищої освіти на сучасному етапі й аналіз ефективних технологій, що застосовуються під час викладання іноземних мов здобувачам вищої освіти українських університетів як в умовах дистанційного навчання, так і під час аудиторних занять.

Принцип дистанційної освіти має досить довгу історію і є логічною відповіддю на необхідність навчати людей, які не мають змогу безпосередньо спілкуватися з

викладачем. Сучасне дистанційне навчання стає більш гнучким і затребуваним, оскільки відповідає вимогам сьогодення. Е. Лузік, Н. Демченко, Н. Проскурка виділили кілька моделей університетської дистанційної освіти у світі. Перша – навчання на базі одного університету, до якого залучається значний професорсько-викладацький склад, створюються власні програми і водночас працює денна форма. Наступна модель – на базі кооперації кількох університетів, що зумовлює високі вимоги до якості освіти. Третя модель – організація освітньої діяльності на базі одного спеціально створеного університету-підприємства [1]. З урахуванням конкуренції всі ці моделі спрямовують зусилля на посилення ефективності результатів своєї діяльності на ринку освітніх послуг. Вже сьогодні поширене використання сучасних комп'ютерних технологій, які поєднуються з новітніми методами та педагогічними техніками. Тому питання цифрової трансформації освіти у роботі у такій формі навчання виходить на передній план.

Серед компонентів інтегральної парадигми вищої освіти, що функціонує під час війни та глобальних викликів, дослідники визначають такі компоненти, як динамічний зміст освіти, варіативність формату методів навчання і широке використання ІКТ [4]. Ми згодні з думкою, що вони відіграють особливу роль у організації сучасної дистанційної освіти і її подальшої цифровізації.

Очевидно, що під час реалізації питань організації вищої освіти викладачі українських університетів стикаються з певними викликами. В. Арешонков окреслив основні з них, і серед зазначених ним виділимо ті, які належать до практичної площини, а саме:

- визначення ролі, завдань і видів діяльності для наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників університету;
- заміна традиційного «аудиторного» освітнього простору на віртуально-мережевий;

– пошук відповідних освітнім завданням методів і прийомів дистанційного навчання;

– налагодження ефективної комунікації всіх учасників освітнього процесу в мережевому середовищі [6].

Університети України загалом не є повністю дистанційними, але тимчасово виконували таку роль в умовах пандемії COVID-19 та частково продовжують подібну роботу на тих територіях, де очне навчання може бути небезпечним для всіх учасників. Водночас поступово університети переходять на змішану форму навчання, але методи, що ґрунтуються на цифрових технологіях, уже міцно закріпилися у практичній роботі і продовжуватимуть розвиватися у майбутньому.

Під час викладання іноземних мов у вищій школі ці проблеми є актуальними і потребують серйозного підходу до їх вирішення. Процес оновлення підходів у цій сфері вимагає зміни світогляду, мотивації, а тому відношення до іноземної мови як до обов'язкової дисципліни, якою вона є на поточний момент у навчальних програмах українських університетів.

Зміна мотивації здобувачів до вивчення іноземних мов за період з початку військової агресії РФ проти України є очевидною і позитивно впливає на процес навчання. Нами було проведено опитування серед студентів 1–4 курсів різних спеціальностей Національного університету харчових технологій, таких як «Готельне господарство», «Біотехнології та технічні спеціальності». В опитуванні взяли участь 40 студентів, які навчаються дистанційно і тому територіально, як показали відповіді, дехто з них перебуває на поточний момент в інших країнах – Німеччині, Нідерландах, Греції. Це, звичайно, розширює світогляд молодого людини і впливає на її відношення до вивчення іноземних мов [7].

Нас цікавили результати вибору англійської мови і мови наших сусідів (англійська, німецька і французька мови очікувано рівномірно розмістилися на трьох перших місцях). У першому рей-

тинговому виборі на перше місце, звичайно, студенти поставили англійську – 31%, польська отримала 19%. У другому виборі рейтингу польська й англійська поділили однакову шаблину – 18%, у третьому польська мова набрала 46%, і на цьому етапі з'явилися також чеська, угорська і румунська мови, вони набрали по 15%. Англійську у третьому виборі студенти не поставили взагалі, віддавши їй більшість голосів у першому. Під час відповідей студенти могли вибирати кілька мов одночасно.

Метою вивчення іноземних мов 94% зазначили роботу, 88,6% – подорожі, 54% – відчуття належності до європейської спільноти, 48,5% – майбутнє членство України у ЄС [7].

Таким чином, опитування демонструє, що молоді українці позитивно налаштовані на вивчення іноземних мов, оскільки бачать перспективу входження нашої країни до сім'ї європейських народів і те, що вони потребуватимуть знання іноземних мов для роботи або подорожей світом.

Якщо проаналізувати роль, завдання і види діяльності учасників освітнього процесу (які виділяє В. Арешонков [6]) безпосередньо під час викладання іноземних мов, то можна стверджувати, що вони поступово змінюються, охоплюють нові аспекти. Першочергово виділимо роль викладача, який стає не стільки носієм знань, скільки куратором і керівником навчальної діяльності здобувача. Він вказує напрям роботи студента, вчить його самостійно шукати, опрацьовувати і використовувати необхідну інформацію, готує і проводить оцінювання результатів цієї роботи. Саме тут цифрові технології відіграють усе більш вагомий роль. М. Карпенко зазначає, що «інформатизація і цифровізація системи освіти є безперервним процесом і неминучою тенденцією розвитку сучасної освіти. Сьогодні використання ІКТ в освіті постає одним із базових напрямів її розвитку» [8]. Однак, на нашу думку, у майбутньому необхідно шукати раціональний баланс розподілу

ролей «викладач» і «онлайн-куратор». Живе спілкування необхідне для створення і підтримки соціальних зв'язків, уміння вирішувати морально-етичні проблеми, критично мислити, тобто враховувати соціальний складник навчання. Таким чином, розумне поєднання можливостей цифрових технологій і викладацького супроводу може забезпечити найкращий результат.

Формування освітньої політики, яка сприяє втіленню різних форм ІКТ в навчальний український простір, – завдання, яке стало особливо актуальним, і у період пандемії виявився зовнішнім поштовхом для активного опанування онлайн-інструментів навчання всіма учасниками освітнього процесу. Ця робота триває і зараз, викладачі постійно вивчають нові цікаві програми, застосунки або платформи. Їхнє використання впливає на зміну методів викладання. Більшість університетів України проводить навчання, використовуючи платформу MOODLE, яка дає можливість надавати здобувачам доступ до матеріалів будь-яких дисциплін, давати додаткову інформацію, посиляючись на корисні вебсайти, YouTube відеоресурси, використовуючи цифрові інструменти навчання, такі як, наприклад, Quizlet, Kahoot тощо. Водночас викладач створює необхідне тестування вивченого матеріалу, який може показати рівень опанування його студентами на різних етапах роботи. Саме тут, однак, спрацьовує мотиваційний чинник – чесне виконання здобувачем тестових завдань іноді складно перевірити, і головну роль у такому випадку грає тільки його особиста зацікавленість у результаті. Проведення подібних тестувань в аудиторії у присутності викладача, як, наприклад, відбувається складання міжнародних іспитів на рівень володіння іноземною мовою, підвищує об'єктивність результатів.

Заняття зі здобувачами вищої освіти відбувається за допомогою програм ZOOM, Google Meet, Microsoft Teams. Деякі університети дають викладачам

право вибору програми для роботи зі студентами, інші – наполягають на використанні однієї окремої. Але у будь-якому випадку ці програми дають широкі можливості для організації успішного заняття, використання додаткових ресурсів. З часом викладачі оцінили можливості подібної роботи і багато з них надають перевагу виконанню певних видів навчальної діяльності онлайн.

Кількість ресурсів регулярно зростає, наявні знайомі програми і платформи також оновлюються, що змушує творчих викладачів постійно вивчати нові ресурси, знаходити щось цікаве. Останнім таким продуктом, який ще потребує осмислення для можливості використання його під час навчання іноземних мов, є ChatGPT – чат-бот зі штучним інтелектом. У нього закладені можливості не тільки перекладати текст іншою мовою, а й, наприклад, написати есе, яке програма перевірки на плагіат, на жаль, не буде розглядати як приклад плагіату, оскільки він створений штучним інтелектом і порушення академічної доброчесності довести досить складно. Однак це не означає, що його не можна використовувати під час навчання. Нині це нові виклики для творчих людей у пошуку цікавих методів. Так, студент може отримати завдання провести з GPT бесіду на вибрану тему іноземною мовою.

Використання звичайних чатів, своєю чергою, також дає цікаві результати. Перш за все вони допомагають працювати з письмом – видом мовленнєвої діяльності, на яку на заняттях в університеті не завжди вистачає часу. Так, друкуючи деякі терміни, граматичні конструкції, короткі письмові відповіді на запитання викладача у чаті ZOOM, студенти практикують письмові вміння, навіть якщо це завдання явно не ставиться перед ними. Відповіді можна давати у персональний чат викладачу, що зменшить можливість скопіювати чужий варіант, водночас викладач може й після занять продивитися як граматичну правильність конструкцій, так і правопис, і вже тоді оцінити результат.

Велику допомогу викладачам іноземної мови професійного спрямування надають професійні вебсайти. Їх можна знайти у великій кількості й будь-якою необхідною мовою. Такі сайти є місцем, що з'єднує теоретичне заняття з практичною візуалізацією можливих результатів. Здобувач бачить, що той лексичний матеріал, який подається для вивчення під час занять, використовується практично для опису технологій, готових товарів, їх бізнес-реклами. Студент розуміє, що університетська підготовка має практичне спрямування і не відривається від реальності. Сайти, своєю чергою, дають викладачу текстовий матеріал, демонструють лексичні одиниці, які найбільш використовуються у певній промисловій або науковій сфері.

Ще одним корисним джерелом для ознайомлення, наприклад, магістрів технічних спеціальностей, може стати Espacenet (<https://worldwide.espacenet.com/>) – ресурс для пошуку патентів. Ми використовуємо роботу з цим ресурсом для ознайомлення майбутніх магістрів зі структурою патентів, практикою написання анотації до них тощо. Майбутні магістри технічних спеціальностей, з якими проводиться ця робота, бачать опис дійсних запатентованих винаходів, практикуються вміння робити власний опис англійською мовою, що допоможе їм у майбутній науковій діяльності. Для більш досконалого перекладу специфічної термінології можна використовувати Міжнародну патентну класифікацію, <https://base.ui.pv.org/mpk2009/index.html?level=c&version>. Вона дає можливість підібрати найбільш підходящий переклад терміна, який уже використовувався у поданих патентах, і зробити свою анотацію або опис патенту англійською мовою професіональним. Як бачимо, цей аспект досить актуальний для університетського професійно орієнтованого та науково орієнтованого навчання.

Для налагодження комунікації учасників освітнього процесу активно використовуються соціальні мережі, які доз-

воляють викладачам швидко реагувати на питання здобувачів, вирішувати технічні і теоретичні проблеми. Водночас вони допомагають отримати від студентів відповіді на усні завдання, пов'язані, наприклад, з переказом. Викладач має змогу оцінити відповіді навіть у тих ситуаціях, коли у здобувачів немає можливості бути присутнім на занятті. Так, під час дистанційного навчання здобувачі спеціальності «готельна справа» створювали й озвучували власні діалоги, пов'язані з професійними ситуаціями. Використовуючи можливості Instagram, вони записували діалоги, у яких брали участь кілька людей, розігрували ситуації і вислали результат викладачу. Окрім того, що викладач має змогу оцінити такий результат, учасники запису змушені кілька разів переробляти свою частину діалогу, оскільки бачать і чують себе зі сторони, що, безумовно, корисно для запам'ятовування лексичних одиниць.

Подібні записи також допомагають у вирішенні завдання перевірки викладачами такої роботи, як відпрацювання правильної вимови студентами фахової термінології під час читання професійних текстів. Здобувачі начитують і записують певні тексти, які викладач може прослухати й оцінити вже після заняття. Так само вони можуть переказувати текст з паралельним відеозаписом. Звичайно, у другому варіанті ми не можемо сказати точно переказує студент тему або просто читає її. Однак основною метою таких завдань є правильна вимова фахової термінології, і запис власного виступу знову змушує студентів прослухати себе і перезаписати за необхідності кілька разів. Такі завдання економлять час протягом заняття, а їхня перевірка не є дуже довгою. Викладач може виправити терміни, які звучать неправильно, і так само вислати здобувачу власний запис. З нашої практики можемо сказати, що студенти активно реагують на такі зауваження, а викладач водночас підтримує зв'язок, що відображається на подальшій роботі в групах і є важливим у разі дистанційної

роботи. На нашу думку, подібні завдання актуальні зі студентами спеціальностей «Хімія», «Біотехнологія», «Фізика», тобто з тими, хто працює з великою кількістю термінів, вимова яких іноземною мовою відрізняється від знайомої їм української, хоча розуміння термінів не викликає складнощів.

Таким чином, ситуація, пов'язана з необхідністю опанувати нові цифрові ресурси і працювати дистанційно, поставила перед освітянами багато проблем, частина з яких успішно вирішується. Цей складний період також виявився поштовхом до створення і опанування нових технологій і зміни освіт-

ньої парадигми загалом. Постійно з'являються нові онлайн-технології, завдяки яким творчий викладач має змогу покращити результати навчальної роботи, підвищити мотивацію і зацікавленість студентів у роботі з професійно орієнтованим матеріалом. Водночас відчувається необхідність спілкування зі здобувачами в офлайн-форматі. Живе спілкування є важливим чинником формування особистості молоді людини навіть в епоху поширення дистанційних технологій. Тому комбінування аудиторного навчання з онлайн-технологіями і методами є важливим питанням сьогодення і потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Лузик, Е., Демченко, Н., Проскурка, Н.** (2020). Світові моделі університетської освіти в системі дистанційного навчання. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*, № 17. <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/15022/21667>.
2. **Белова, В.** (2023). Дистанційне навчання в закладах вищої освіти країн Європейського Союзу. *Академічні візії*, № 18. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7875061>.
3. **Кравченко, О.** (2020). Організаційно-змістові засади дистанційного навчання у ЗВО України в умовах карантинних обмежень. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, № 1(9). DOI: 10.31874/2520-6702-2020-9-1-118-135.
4. **Єрмакова, С., Іванова, О., Буренко, М.** (2023). Парадигма вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів XXI століття. *Академічні візії*, № 16. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7664976>.
5. **Сисоева, С.** (2021). Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. *Освіта і суспільство*, № 10–11. С. 8–9. https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2545/.
6. **Арешонков, В.** (2020). Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. *Вісник НАПН України*, № 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-13-2>.
7. **Форостюк, І.** (2023, February 21–24). *Ставлення української молоді до вивчення іноземних мов у реальності сьогодення: Conference presentation abstract. The 7-th International scientific and practical conference "Application of knowledge for the development of science"*, Stockholm, Sweden. DOI: 10.46299/ISG.2023.1.7.
8. **Карпенко, М.** (2021, Вересень 6). Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес як один із ключових напрямів розвитку сучасної освіти. Національний інститут стратегічних досліджень. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/intehratsiya-informatsiyno-komunikatsiynykh-tekhnologiy-u>.

REFERENCES

1. **Luzik, E., Demchenko, N., Proskurka, N.** (2020). Svitovi modeli universytetskoyi osvity v systemi dystantsiynoho navchannia. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya: Pedahohika. Psykholohiya*, № 17. <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/15022/21667>. [in Ukrainian]
2. **Belova, V.** (2023). Dystantsiine navchannia v zakladakh vyshchoi osvity kraiin Yevropeyskoho Soiuzu. *Akademichni vizii*, № 18. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7875061>. [in Ukrainian]
3. **Kravchenko, O.** (2020). Orhanizatsiino-zmistovi zasady dystantsiynoho navchannia u ZVO Ukrainy v umovakh karantynnykh obmezhen. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, № 1(9). DOI: 10.31874/2520-6702-2020-9-1-118-135. [in Ukrainian]
4. **Yermakova, S., Ivanova, O., Burenko, M.** (2023). Paradyhma vyshchoi osvity v umovakh viiny ta hlobalnykh vyklykiv XXI stolittya. *Akademichni vizii*, № 16. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7664976>.
5. **Sysoieva, S.** (2021). Tsyfrovizatsiia osvity: pedahohichni priorytety. *Osvita i suspilstvo*, № 10–11, pp. 8–9. https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2545/. [in Ukrainian]
6. **Areshonkov, V.** (2020). Tsyfrovizatsiia vyshchoi osvity: vyklyky ta vidpovidi. *Visnyk NAPN Ukrainy*, № 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-13-2>. [in Ukrainian]
7. **Forostiuk, I.** (2023, February 21–24). *Stavlennia Ukrainiskoi molodi do vvychnnia inozemnykh mov u rea'nosti sohodennya: Conference presentation abstract. The 7-th International scientific and practical conference "Application of knowledge for the development of science"*, Stockholm, Sweden. DOI: 10.46299/ISG.2023.1.7. [in Ukrainian]
8. **Karpenko, M.** (2021, September 6). *Intehratsia informatsiino-komunikatsiynykh tekhnolohii u navchalnyi protses yak odyin iz kliuchovykh napriamiv rozvytku suchasnoi osvity. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/intehratsiya-informatsiyno-komunikatsiynykh-tekhnologiy-u>. [in Ukrainian]